

Jakab DEŽE

O HRAMU

Članak jednog od dvojice graditelja sinagoge, objavljen u »Szombatu« od 8 decembra 1925.

»O HRAMU želim da napišem nekoliko redaka. Pripremne radnje završio sam s privrednikom *Ignacom Kunecom* kad sam za njega projektovao i izgradio dvospratnu najamnu zgradu na trgu ispred Gradske kuće. Više godina sam vodio razgovore sa njim o mogućnostima za izgradnju hrama, dok *Marcel Komor* i ja nismo krajem 1901. dobili ovlaštenje za projektovanje da na osnovu prvonagrađenog projekta segedinskog konkursa za izgradnju sinagoge (koji je rađen po našem projektu i izgrađen u postojećim okvirima materijalnih sredstava) projektujemo subotički hram i njemu pripadajući sveštenečki stan.

Mi smo tada kao učenici našeg majstora građevinarara pokušali da izgradimo ovaj hram, pa smo sačinili projekte i u pogledu njegovog dekorativnog dela. Na osnovu veštog finansijskog poslovanja *Ignaca Kuneca*, građevina je i dovedena pod krov. Poslovi oko temelja hrama nailazili su na velike poteškoće jer je bilo teško graditi na nevezanom pasku. *Ispod stubova kupole, na duboko zabijene drvene balvane smešteni su betonski blokovi* kako bi tlo moglo da izdrži velika opterećenja.

Obojene površine u unutrašnjosti hrama prikazuju cvetove, a stubovi kupole zrakasto, slično šatoru, pružaju vitku i jezgrovitu sliku ukrašenu palmama. One su tako postavljene da podsećaju na jevrejske šatore koje ispunjavaju motivi cveća. Prema gore rasprostiru se varijacije boja od ljubičaste do plave; one treba da simbolizuju zlatne zrake izlazećeg sunca pomešane s plavetnilom nebeskog svoda. Oltar predstavlja praznik palmi. Grane na njemu i sa dve strane poput krila prikazuju simboličnu sliku kerubina starog jevrejskog svetilišta. Obojena stakla su takođe obrađena s motivima cveća i prelaze u predstavu rajâ u kupoli, a povezuju život na zemlji s nebeskim svodom.

Iznad orgulja je ranije bio naslikan zvezdani svod s planetama, ali sada to nadomešćuje neka vrsta ćilima pošto je prvobitna slika oštećena. Ovde su simboli i predstave Roš hašana i Jom Kipura dobili pun izraz, pa sam istinski žalio kad su ih bez mog pitanja premazali. Cvetovi kod glavnog ulaza, takođe dočekuju vernike da bi ih pratili harmonija i spokojstvo.

Na dva ugla od vrata nalaze se, slična stubovima, ostvarenja kojima smo želili da simbolizujemo dva stuba koji su postavljeni ispred jerusalimskog hrama za dobre i rdave ljude. Ceo hram smo smestili u svetle, vedre i jake boje da bi na ovom mestu bila odstranjena svaka tuga, a pobožni vernik spokojno istupio pred čin molitve, suprotno od sumorne unutrašnjosti gotskih crkava. Ove misli su nas nadahnjivale kad smo konstruisali kupolast izgled kao simbol svetskog univerzuma — Gospoda, i to nas je podsticalo pri uobličavanju jevrejskih hramova. Četiri manje kupole predstavljaju četiri strane sveta nad kojima kao univerzalna sveobuhvatna sila stoji velika kupola.

Ma koliko da su tada napadali *Ignaca Kuneca*, on je zaista imao veoma velike zasluge za podizanje hrama pošto se to bez njegove energije ne bi nikad moglo postići. Sredstava za gradnju nije bilo dovoljno, pa je pri izvođenju ponegde upotrebljavan lošiji materijal; na žalost, posledice toga se sada pokazuju. Zajedno sa opštinskim domom, koji je dobrim delom rađen od starog materijala, svi građevinski izdaci su iznosili oko 150.000 tadašnjih forinti. To je bio dotad nezapamćen podvig ako se zna da je segedinska sinagoga, čiji je prostor za vernike jednak onome u subotičkoj sinagogi, stajala 750.000 forinti.

Na kraju, hram je u ime odbora za izgradnju preuzeo nadržbin *dr Bernard Singer* koji ga je posvetio 1903. Ovaj hram će zajedno sa svojim folklornim motivima ostati jedna od svetlih tačaka u kulturi građevinarstva, iako se vremena menjaju, njegov kulturno-istorijski značaj će ostati. Novčani fond je zaista bio malen, a veoma skromna sredstva su pristizala za nekoliko prozora. To se uostalom odrazilo i na slaboj opremi sinagoge. Što se tiče zanatsko-umetničkog opremanja, izrade svećnjaka koji su na osnovu naših crteža izrađeni u Budimpešti, ono zaslužuje zaseban pomen. Osobito je lep zanatski rad na kutijama za priloge koje je izradio *Jožef Ferajder*, umetnički bravar iz Budimpešte, jedan od najboljih zanatlija te vrste našeg vremena. Sve građevinske poslove su veoma uspešno obavili građevinski preduzimači *Ferenc Nad* i *Lukač Kladek*. Oni na ovom poslu nisu ništa zaradili, ali im je on poslužio kao odskočna daska u njihovoj karijeri. Naime, oni su se potom prihvatili jednog ništa lakšeg zadatka kad su sa nama pristupili izvođenju radova na veličanstvenoj zgradi subotičke Gradske kuće...“

Preveo Dušan Jelić

Jakab DEZSŐ

IN THE TEMPLE

(Article published in "Szombat" in 1925)

The possibility of building the temple had been discussed by Dezső Jakab, an architect, with Ignac Kunec, an industrialist, for several years. By the end of

1901 architect Jakab was commissioned to prepare a project jointly with architect Marcel Komor. They had good references as they had won the first prize for the building of the synagogue in the City of Szeged. Their main problem was how to build the foundation as the site was on sandy ground. They placed concrete sheets on deeply lowered staples so that the dome pillars could stand secure. The decoration within the temple was so conceived as to leave the impression of a tent. The use of many colours also added to this impression. The most meritorious individual who made the building of the temple possible was Ignac Kunec. The total building costs amounted to 150.000 Forints. The dedication ceremony was officiated by Chief Rabbi Bernard Singer in 1903. The outfit, too, is of artistic value. The menoroth were designed by architect Jakab and made in Budapest. The box for donations is the work of Jozsef Frajder, a locksmith whose works have artistic value. The contractors were Ferenc Nagy and Lukacs Kladek. For both of them this contribution served as springboard for their future career.